

А. А. Жигір, *к. е. н., доцент кафедри фінансів, Азовський регіональний інститут управління*

Запорізького національного технічного університету

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Визначено і розглянуто теоретичні основи розвитку іновацій підприємницької діяльності. Проаналізовано три основні компоненти, які утворюють сферу іноваційної діяльності.

Certainly and theoretical bases of development of innovations of entrepreneurial activity are considered. But three basic components are considered that form the sphere of innovative activity.

Ключові слова: іноваційний розвиток, організаційно-правові форми, аграрне підприємництво, виробництво, класифікація, розвиток, інформація.

Key words: innovative development, legal forms, agrarian enterprise, production, classification, development, information.

ВСТУП

Перехід від одного рівня якості до іншого потребує витрат ресурсів (енергія, час, фінанси тощо). Процес переведення іновацій у нововведення також потребує витрат різних ресурсів, основними з яких є інвестиції і час. В умовах ринку як системи економічних відносин купівлі-продажу товарів, у рамках якої формуються попит, пропозиція і ціна, основними компонентами іноваційної діяльності виступають новини, нововведення, інвестиції. Новини формують ринок новацій, інвестиції — ринок капіталу, нововведення — ринок чистої конкуренції іновацій. Ці три основні компоненти утворюють сферу іноваційної діяльності.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Метою статті є розгляд теоретичної основи розвитку іновацій у підприємницькій діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Під іновацією в широкому змісті розуміється прибуткове (рентабельне) використання новин у вигляді нових технологій, видів продукції і послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного, адміністративного або іншого характеру. Період часу від зародження ідеї, узгодження і розповсюдження новини до її використання прийнято називати життєвим циклом іновації. З урахуванням послідовності проведення робіт життєвий цикл іновації розглядається як іноваційний процес.

У виробничо-економічних системах розвиток, як правило, реалізується через іноваційні процеси. Під іноваційним процесом ми розуміємо такі суспільні технологіко-економічні процеси, які через практичне використання ідей і винаходів призводять до створення кращих за своїми якостями виробів, технологій, і, якщо вони орієнтовані на економічну вигоду, прибуток, то їх поява на ринку може принести додатковий прибуток. Таке розуміння іновації охоплює весь цикл діяльності підприємства, пов'язаний з процесами досліджень, розробки та маркетингом.

У теорії і практиці не існує єдиного підходу до визначення етапів життєвого циклу продукту і, тим більше, виду послуг. У методології комплексної системи управління якістю продукції, яка широко використовується в краї-

нах СНД, розглядаються чотири стадії життєвого циклу продукту — дослідження і розробка, виготовлення, обіг і реалізація, експлуатація і споживання.

У відповідності з міжнародною практикою, життєвий цикл продукту поділяється на такі етапи: маркетинг, пошук і дослідження ринку; проектування і / або розробка технологічних вимог; розробка продукції; матеріально-технічне забезпечення; підготовка або розробка виробничих процесів; виробництво; контроль, проведення випробувань і досліджень; упаковка і зберігання; реалізація і розподіл продукції; монтаж і експлуатація;

— технічна допомога і обслуговування; утилізація продукції після використання.

Чисельність форм іновацій не дозволяє сформулювати єдиний підхід до складу і змісту життєвого циклу іновацій, а визначити головні етапи іноваційного процесу можливо при розгляді його основних складових.

Основним товаром на ринку новацій є науковий і науково-технічний результати — продукти інтелектуальної діяльності, на які розповсюджуються авторські і аналогічні права, оформлені відповідно з чинними міжнародними, регіональними, корпоративними, іншими законодавчими і нормативними актами.

Ринок нововведень формують наукові організації, вузи, наукові колективи, об'єднання наукових працівників, науково-дослідні підрозділи комерційних організацій, самостійні лабораторії і відділи, новатори.

Класифікація іновацій та іноваційних процесів представлена на рис. 1. Прийнято розрізняти іновації, які ініціюються потребами споживачів, та іновації, які ініціюються науково-технічними результатами, отриманими при проведенні НДКР.

Ринком чистої конкуренції називають сукупність продавців і покупців, які укладають угоди з товарами в ситуації, коли жоден покупець або продавець не має впливу на рівень поточних цін. Участь підприємства на ринку новин реалізується в таких основних формах:

— розвиток власної наукової, науково-технічної і експериментальної бази для проведення НДКР, досліджень на кооперативних засадах з іншими підприємствами;

— оформлення замовлень на проведення наукових-дослідних і / або експериментальних робіт для іншої організації;

Рис. 1. Класифікація іновацій та інноваційних процесів

— придбання ліцензій на право виробництва товарів чи послуг;

— придбання готового виробу, технології, ноу-хау та іншої інтелектуальної власності;

— придбання нематеріальних активів шляхом випуску акцій та облігацій, залучення іноземного капіталу і організації спільного виробництва.

При всій різноманітності форм участі підприємства на ринку новин, визначальною умовою є обсяг інвестицій як в сферу наукової і науково-технічної діяльності, так і в процес перетворення новин у нововведення.

Розглядаючи ринок капіталу (інвестицій), можна відзначити, що в інноваційній сфері визначальну роль відіграють довго- і середньострокові інвестиції, бо інноваційний процес триває в середньому більше п'яти років. В умовах глибокої економічної кризи, державні джерела фінансування різко скоротились. Тому основним джерелом інвестицій є власні та позикові кошти, отримані через ринок цінних паперів. Ринок цінних паперів в Україні ще тільки формується, однак вже зараз можна говорити про наявність конкурентної боротьби в цьому секторі економіки. Розглянувши ринок новин, ринок чистої конкуренції і ринок капіталу (інвестицій) як основні складові інноваційної сфери, сформулюємо зміст поняття "інноваційна сфера", визначимо галузі інноваційної діяльності як форми суспільного поділу праці і охарактеризуємо основні етапи інноваційного процесу.

Інноваційна сфера являє собою систему взаємодії інноваторів, інвесторів, виробників конкурентоздатної продукції (послуг) та елементів інфраструктури. Інноваційна діяльність спрямована на:

— практичне використання наукових, науково-технічних результатів та інтелектуального потенціалу з метою отримання нового продукту;

— покращання продукту, який виробляється, а також способу його виробництва;

— задоволення потреб суспільства в конкурентоздатних товарах і послугах;

— удосконалення соціального обслуговування.

Інноваційний процес є більш широким поняттям і

може розглядатися з різних позицій та за різним ступенем деталізації.

По-перше, його можна розглядати як паралельно-послідовне здійснення науково-дослідної, науково-технічної, інноваційної, виробничої діяльності в поєднанні з маркетинговими заходами.

По-друге, його можна розглядати як етапи життєвого циклу нововведення — від виникнення ідеї до її розробки і розповсюдження.

По-третє, його можна розглядати як процес фінансування розробки і розповсюдження нового виду продукту. В цьому випадку він виступає в якості інвестиційного проекту. В загальному вигляді інноваційний процес складається з отримання винаходів та їх комерціалізації, нових технологій, видів продукції і послуг, рішень виробничого, фінансового, адміністративного чи іншого характеру, інших результатів інтелектуальної діяльності. На першому етапі інноваційного процесу використовуються фундаментальні дослідження. Вони проводяться в академічних інститутах, вищих навчальних закладах і галузевих спеціалізованих інститутах, науково-дослідних лабораторіях.

На другому етапі проводяться дослідження прикладного характеру. Вони здійснюються у

всіх наукових закладах і фінансуються як за рахунок бюджету, так і за рахунок замовників. Оскільки результат прикладних досліджень далеко не завжди можна передбачити (він пов'язаний з невизначеністю), то на цьому етапі з'являється імовірність отримання негативного результату та ризик втрати вкладених коштів. Саме тому інвестиції в інновації мають ризикований характер і називаються ризикоінвестиціями.

На третьому етапі здійснюється дослідно-конструкторські експериментальні розробки. Вони проводяться як в спеціалізованих лабораторіях, конструкторських бюро, так і в науково-виробничих підрозділах великих промислових підприємств. Джерела фінансування ті ж самі, що і на другому етапі, включаючи і власні кошти організації.

На четвертому етапі здійснюється процес комерціалізації (запуск у виробництво, вихід на ринок, подальші етапи життєвого циклу продукту).

На межі третього етапу і виходу на ринок, як правило, необхідні великі інвестиції у виробництво для створення (розширення) виробничих потужностей, підготовки персоналу, рекламної діяльності тощо. На цьому етапі інноваційного процесу реакція ринку на нововведення ще не визначена, а ризики відторгнення досить вірогідні. Тому інвестиції продовжують мати ризиковий характер.

Для збільшення обсягів виробництва, розширення ринків збуту, підвищення конкурентоздатності і забезпечення умов для мінімізації інвестиційного ризику, на даному етапі інвестиційного процесу здійснюється емісія цінних паперів. Вона дозволяє залучити додаткові інвестиції, забезпечити їх прибуткове використання за умови підтримки конкурентоздатності продукції підприємства. На цьому інноваційний процес завершується.

Сьогодні інноваційний тип розвитку підприємств і організацій розглядається основним, а у деяких випадках і єдиним можливим, для забезпечення у стратегічній перспективі суттєвого економічного підйому виробництва. Інноваційний розвиток економіки, насамперед, визначається інноваційним характером виробництва, масштабами інноваційної діяльності, яка пов'язана з розробкою, впровадженням, використанням і реалізацією но-

вовведень. Основною метою інноваційної діяльності є створення, накопичення і розвиток науково-технічного потенціалу суб'єктів господарювання, що забезпечує їх конкурентоспроможність, економічну безпеку і розвиток. На жаль, в українських реаліях інноваційний шлях розвитку не є доміантним. Становлення ринкових відносин в Україні в основному відбувається завдяки розвитку експортно-сировинного сектора економіки, тоді як високотехнологічні виробництва не отримали необхідної уваги, підтримки і відповідно розвитку.

Об'єктивно для вітчизняних підприємств необхідність оновлення на основі науково-технічних досягнень є найбільш актуальна, оскільки мова йде не про виживання окремого підприємства, а про виживання галузі, регіону, держави. Якісні зміни у сучасній економіці свідчать про значне перегрупування факторів і джерел, що визначають економічний розвиток нашої країни. Звужені можливості використання традиційних ресурсів економічного росту пов'язані як з наближенням їх вичерпності, так і зі зниженням ефективності та збільшенням витрат на природоохоронні заходи. Це означає, що у нас просто немає іншої альтернативи, ніж кардинальне збагачення виробничого сегмента новітніми технічними досягненнями.

Тому метою нашого дослідження є виявлення основних факторів впливу на інноваційний розвиток підприємств на основі аналізу показників їх інноваційної активності.

Зважаючи на вражаючі розміри показників впливу інновацій на економічне зростання, які, за деякими джерелами, перевищують 90%, вітчизняні науковці, а також політики не перестають переконувати суспільство в корисності інновацій. До останнього часу вважалось, що активізація інноваційного розвитку економіки у більшості залежить від пріоритетного напрямі державної політики.

За стратегічними цілями соціально-економічного розвитку України, у довгостроковій перспективі передбачається: суттєве підвищення якості та ефективності економічного зростання на базі підтримки високих темпів технологічного оновлення; досягнення відчутного ефекту від структурно-технологічної модернізації економіки та інноваційного інвестування; забезпечення зростання ВВП за темпами, наблизеними до його двократного збільшення; динамічне підвищення рівня і якості життєвих стандартів населення; активна інтеграція України у світогосподарську систему з дотриманням вимог економічної безпеки; інституційна підтримка та реалізація конкурентних переваг України на міжнародній арені; скорочення розриву в економічному розвитку між Україною і розвиненими країнами.

Інноваційна сфера стала одним із основних напрямів та аргументом для прийняття рішень різного рівня, отримання бюджетних коштів та міжнародних грантів. Навіть на законодавчому рівні для аргументації важливості того чи іншого закону вживається інноваційна термінологія. Але всі передбачені і запропоновані заходи і механізми розбудови інноваційної моделі розвитку української економіки залишаються на папері або виявляються бездієвими на практиці, оскільки не стимулюють і не заохочують господарюючих суб'єктів активно розробляти і впроваджувати нові види продукції і технологічні процеси. Про це свідчить низький рівень інноваційної активності економіки України, яка характеризується кількістю інноваційно активних підприємств у промисловості, сфері послуг, сільського господарства та інших галузях національного господарства і результатами їх діяльності.

На жаль, в українській статистиці є дані тільки про кількість і результати діяльності інноваційно активних

підприємств у промисловості. Однак, необхідно відмітити, що промислові підприємства займають найбільшу питому вагу у структурі національного господарства і на них покладені всі надії як на локомотив (ядро економіки), що повинен вивести економіку України до рівня європейських стандартів. Оскільки від рівня розвитку промисловості залежать темпи економічного росту в інших сферах економіки, а отже, їм приділяється більша увага з боку держави. Враховуючи цей факт, ми можемо на основі аналізу рівня інноваційної активності промисловості говорити про інноваційність вітчизняної економіки в цілому.

Аналіз даних показує, що за період 2001—2005 років простежується тенденція щорічного зниження кількості підприємств, які розробляли, впроваджували і реалізували нововведення за різними видами економічної діяльності (винятком є 2002 рік). Якщо у 2001 році інновації здійснювали 1697 підприємств (16,5% від кількості обстежених), впроваджували — 1503 (14,3%) та реалізували — 1298 (13,3%), то у 2005 році ця кількість відповідно становила 1193 підприємств (11,9%), 810 (8,2%) і 1022 (10,2%). Отже, за п'ятирічний період кількість промислових підприємств, що займалися інноваціями, скоротилася на майже на 30%, тих, що займалися реалізацією інноваційної продукції, — на 21%, і найбільше зменшилася частка підприємств, що впроваджували інновації — на 46%.

Аналогічна тенденція спостерігалася і у 2006 році: 11,2% підприємств займалися інноваціями і 10% підприємств, що впроваджували нововведення. У 2007 році частка інноваційно активних підприємств дещо зросла порівняно з попередніми роками і становить 14,2% підприємств, що займалися інноваціями, і 11,5% підприємств, що впроваджували. Для порівняння: у США, Японії, Німеччині та Франції частка інноваційних підприємств становить 70—80% від їх загальної кількості [2].

Необхідно також звернути увагу на основні напрями інноваційної діяльності вітчизняних підприємств. За останні роки статистична інформація виділяє п'ять таких напрямів. Це: дослідження і розробки; придбання нових технологій, прав на патенти, зокрема права власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, ліцензії на використання зазначених об'єктів; виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їх виробництва; придбання машин, обладнання, установок, інших основних фондів; маркетинг та реклама.

Серед названих напрямів інноваційної діяльності для розбудови інноваційної економіки найбільшу роль відіграють наукові дослідження і розробки. Але, на жаль, в Україні тільки 409 підприємств (24,1%) займалося цим напрямом у 2001 році, а за чотири роки їх кількість скоротилася на 92 одиниці (22,5%) і у 2005 році таких підприємств нараховувалося тільки 317 одиниць (26,6%).

Найбільша кількість інноваційно-активних підприємств характеризується таким видом інноваційної діяльності, як придбання засобів виробництва, машин, обладнання. У 2005 році їх налічувалося 549 одиниць (46%), що на 72 підприємства (11,6%) менше, ніж у 2001 році (621 одиниць, або 36,5%). На другому місці — виробниче проектування та технологічна підготовка виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їх виробництва (451 підприємств (26,5%) у 2001 році, що на 73 одиниці (16,2%) більше, ніж у 2005 році (378 підприємств, або 31,7%). На третьому місці — маркетинг та реклама (443 підприємства (26,1%) у 2001 році, що на 107 одиниці (24,1%) більше, ніж у 2005 році

(336 одиниць, або 28,2%). І на останньому місці — дослідження і розробки (443 підприємства (26,1%) у 2001 році, що на 107 одиниць (24,1%) більше, ніж у 2005 році (336 одиниць, або 28,2%).

Щодо напрямів впровадження інновацій, то необхідно відмітити, що найбільша кількість з досліджуваних підприємств, що впроваджували інновації, займалася освоєнням виробництва нових видів. У 2001 році їх кількість становила 1391 одиниць, або 92,5%. Однак за чотири роки їх частка зменшилася на 54,7% (761 одиниць) і становила у 2005 році 630 (77,8%) підприємств. При цьому істотно зменшилася і кількість видів нововведень — на 16332 найменувань, або 83,8%, з них нової техніки зросло на 47 найменувань, або 7,7%. Також зросла кількість впроваджених нових технологічних процесів — на 387, або 27,2%, серед них маловідходних, ресурсозберігаючих технологій — на 221, або 47,1%. Це можна пояснити збільшенням кількості підприємств, які віддали перевагу іншим напрямам впровадження інновацій. Найбільше зросла кількість підприємств (на 134 одиниць або 70,9%), які займалися механізацією та автоматизацією виробництва: з 189 (12,6%) у 2001 році до 323 (39,9%) у 2005 році. І незначно зросла кількість підприємств (всього на 10 одиниць (2,6%), які впроваджували нові технологічні процеси: з 392 (26,1%) до 402 (49,6%).

Результат інноваційної діяльності характеризується обсягом реалізованої інноваційної продукції споживачу. Вітчизняна статистика відносить до обсягу реалізованої інноваційної продукції [3]:

- продукцію, що зазнала технологічних змін (технічні характеристики і сфера використання її значно відрізняється від технічних характеристик і сфери використання продукції, що виготовлялася раніше), або заново впроваджена (принципово нова) продукція протягом останніх трьох років;

- традиційна продукція, параметри якої значною мірою удосконалені чи модифіковані протягом останніх трьох років;

- інша інноваційна продукція, впроваджена протягом останніх трьох років, заснована на впровадженні нових чи значно вдосконалених виробничих методів, які передбачають застосування нового виробничого устаткування, нових методів в організації виробництва чи їх сукупність.

Аналіз табл. 1 свідчить, що за період 2001—2005 років загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції збільшився на 14,5 млрд грн. (з 10,4 млрд грн. у 2001 році до 24,9 млрд грн.). Також зріс обсяг реалізованої інноваційної продукції за межі України майже в три рази (на 9,33 млрд грн.), що пов'язано зі збільшенням кількості підприємств (на 109 одиниць), що експортували інноваційну продукцію, та їх частки у загальній кількості досліджуваних підприємств (на 16,3%), а також із освоєнням нових ринків даної продукції.

Наведені дані про обсяги реалізованої та відвантаженої інноваційної продукції як на внутрішній, так і світовий ринок свідчать про те, що інноваційна активність підприємств зростає, що є доброю запорукою переходу економіки на інноваційний шлях розвитку [5]. Однак, розраховувавши частку інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої національної продукції на внутрішньому ринку, ми спостерігаємо її зменшення (з 6,8% у 2001 році до 6,5% у 2005 році), що свідчить про ускладнення умов у підприємств щодо забезпечення інноваційності своєї продукції і пов'язано із значним зменшення кількості підприємств, що займалися реалізацією інноваційної продукції (на 21%).

Аналіз показників розподілу обсягу реалізованої

інноваційної продукції за рівнем новизни також свідчить про зниження інноваційної активності вітчизняних підприємств. Якщо у 2001 році найбільшу частку реалізованої продукції складала продукція, що зазнала суттєвих змін 54,8% (5,7 млрд грн.), то у 2005 році вона складала лише 43,0%, незважаючи на зростання її обсягів (10,8 млрд грн.), аналогічно зменшилася частка удосконаленої продукції (з 31,9% у 2001 році до 26,4% у 2005 році), а щодо іншої інноваційної продукції, то її частка у 2005 році зросла і складала 30,6%, на відміну від 2001 року (13,4%).

І, безумовно, найбільший інтерес викликає економічна ефективність інноваційної діяльності. Як видно з розрахованих даних табл. 1, прибуток підприємств від інноваційної діяльності за досліджуваний період має тенденцію до збільшення. Якщо у 2001 році він становив 8,42 млрд грн., то у 2005 році він становив 19,15 млрд грн. (збільшився на 10,73 млрд грн.). Це дає підстави стверджувати, що перехід на інноваційну модель розвитку економіки є найбільш раціональним способом підвищення ефективності всіх видів економічної діяльності. Однак тенденція до зменшення прибутку, яка припадає на одну витрату (у 2001 році — 4,25 млрд грн., а у 2005 році — 3,33 млрд грн.), свідчить про досить високу окупність витрат інноваційну діяльність, що, відповідно, стримує інноваційну активність підприємств.

Основними умовами виникнення і розвитку інноваційної діяльності підприємства є:

- 1) існування попиту на інноваційну продукцію;
- 2) наявність перспективних науково-технічних розробок;
- 3) наявність реальних можливостей її здійснення.

Третя умова забезпечення інноваційної активності підприємств — наявність реальних можливостей для інноваційної діяльності — являє собою наявність платоспроможного попиту підприємства на ринках науково-технічної продукції і факторів виробництва, а також адекватного інноваційного потенціалу.

Найбільшу складність у забезпеченні інноваційності своєї продукції у підприємств викликають фінансові проблеми. Саме їх ставить на перше місце найбільший відсоток серед досліджуваних підприємств. Серед них: нестача власних коштів (79,5%); великі витрати на нововведення (57,1%); недостатня фінансова підтримка держави (54,3%); високий економічний ризик (40,7%); тривалий строк окупності нововведень (38,2%); відсутність коштів у замовників (32,1%) [1].

За період 2001—2005 рр. загальні обсяги витрат підприємств на інноваційну діяльність зросли майже у 2 рази (на 3,77 млрд грн.). Найбільшу питому вагу у загальному обсязі витрат на інноваційну діяльність мають витрати на придбання засобів виробництва. У 2005 році вони склали 3149,6 млрд грн. (54,8%), що на 1900,2 млрд грн., більше ніж у 2001 році. Друге місце займають витрати на технологічну підготовку виробництва (17,3%), які також за чотири роки зросли на 807,9 млрд грн. І третє місце займають витрати на дослідження і розробки (10,6%), їх зростання за досліджуваний період складає 440,6 млрд грн. Таким чином, висока вартість нововведень, високий ризик і тривалий строк окупності не дозволяють підприємствам працювати з дорогою, наукоємною інноваційною продукцією, розробляти нові технологічні процеси і змушують займатися незначними удосконаленнями.

З виробничих факторів, що стримують інноваційну активність підприємства, виділяють відсутність кваліфікованого персоналу (16,7%) [3]. Низька кваліфікація персоналу свідчить про слабку підготовку кадрів, слабкий науковий потенціал країни, який не може у повному

обсязі забезпечити підприємства новими науковими кадрами і розробленою науково-методичною і науково-технічною продукцією. Серед причин такої кризи можна назвати зниження попиту на молодих спеціалістів (випускників вузів), неготовність вузів до зміни потреб з боку ринку як до переліку нових спеціальностей, так і до якості підготовки спеціалістів; відсутність досвіду роботи у нових економічних умовах; зростання конкурентної боротьби між вузами; фінансові проблеми вузів (недостатнє бюджетне фінансування і невміння залучати інвестиції з інших джерел).

Іншим виробничим фактором, який стримує інновації підприємства, називають відсутність можливостей кооперування з іншими підприємствами і науковими організаціями (19,7%) [2]. Спільна діяльність підприємств у інноваційній сфері змогла би дозволити їм з найменшими витратами значно збільшити свій інноваційний потенціал. Причини, що зумовлюють відсутність таких можливостей, виникають внаслідок таких факторів, як нестача інформації про нові технології (18,4%); нестача інформації про ринки збуту (18,3%) [3].

Проблема недостатньої інформованості про нові технології і нестача інформації про ринки збуту свідчить про недостатній розвиток самого ринку інновацій. Про більшість нововведень, готових до комерціалізації, споживач не має навіть уяви, і тому не готовий формувати попит. У той же час виробник інноваційної продукції стикається з фактором несприйнятливості підприємств до нововведень (16,6%) і відсутністю попиту на продукцію (15,3%) [3].

Для успішної спільної діяльності споживачів і виробників інноваційного продукту необхідне формування стійкої макроструктурної області спільних інтересів суб'єктів комерціалізації інноваційної діяльності через створення відповідної інфраструктури, яка стимулює зближення інтересів інвесторів, суб'єктів інноваційної діяльності і визначає ринковий попит господарюючих суб'єктів на інноваційну продукцію [5].

Тому з ряду додаткових факторів, що стримують розвиток інновацій, слід відмітити недостатній розвиток інноваційної інфраструктури і недосконалість законодавчої і нормативної бази (38,7%), стимулюючої інноваційну діяльність. Якщо у законодавчій сфері відбуваються позитивні зміни, що відразу простежується у зниженні актуальності даної проблеми, то в сфері розвитку інноваційної інфраструктури простежується зворотна ситуація. Темпи її розвитку явно відстають від потреб сьогодення, і тому недостатній розвиток інфраструктури стає фактором, який все більше гальмує інноваційну активність підприємств. Розробка нової політики держави могла би значно вплинути на розвиток інновацій. Інфраструктурні зміни, викликані реалізацією державної інноваційної політики, могли б прискорити процес розвитку ринку інновацій, тим самим усунути цілий ряд взаємопов'язаних факторів.

Таким чином, з аналізу динаміки показників інноваційної активності промислових підприємств можна зробити висновок, що українська економіка характеризується низькою інноваційною активністю. Її рівень настільки низький (лише 11% промислових підприємств країни веде інноваційну діяльність), що вплив його не забезпечує суттєвого зростання рентабельності промислового виробництва. Відповідно, стримує інноваційний розвиток країни і призводить до швидкої втрати її конкурентоспроможності з кожним роком. Якщо на початку минулого десятиліття для забезпечення конкурентних позицій України у світі досить було провести ринкові перетворення в системі науково-технічного виробництва й удосконали-

ти інституційне середовище, то сьогодні не обійтися без глибокої комплексної модернізації всіх підсистем суспільства (наукової, технологічної, організаційної, методологічної, виробничої тощо), які можуть забезпечити динамічний інноваційний розвиток [4].

Однак, не дивлячись на всі складності розбудови інноваційної моделі розвитку економіки, в цілому можна говорити, що в Україні є реальні шанси зберегти позиції високорозвинутої країни, оскільки вона має потужний людський і науковий потенціал. Не втрачений ряд перспективних науково-технічних розробок, передових технологій. Тому основну задачу на сьогоднішньому етапі розвитку можна сформулювати як здійснення більш активного переходу від індустріально технологічного укладу, який склався в Україні, до інноваційного — з широким використанням наукоємних технологій, комп'ютерних систем і біотехнологій. Приватизація та акціонування підприємств галузевого сектора, нові форми їх кооперації з науковими організаціями (бізнес-інкубатори, технопарки, інноваційні центри), залучення коштів із різноманітних джерел поступово сприяють формуванню нової організаційної моделі наукових інститутів, які значною мірою відповідають новим ринковим відносинам.

ВИСНОВКИ

Наукова та інноваційна діяльність сьогодні, як ніколи, потребують державної підтримки і правового захисту. Система правового регулювання повинна охоплювати весь науково-дослідний та інноваційний цикл, забезпечити захист прав інтелектуальної власності розробників і суспільства, сприяти формуванню сприятливих економічних умов для проведення НДДКР і широкого використання наукових досягнень на практиці.

Для вирішення інноваційних проблем на рівні держави повинна існувати гнучка система управління і регулювання інноваційної діяльності та інноваційних процесів, яка охоплювала б не тільки державні інтереси, але й інтереси науковців, підприємців. Для цього необхідні такі умови:

- стимулювання інноваційної активності;
- відтворення і розвиток науково-технічного потенціалу;
- затвердження інноваційної політики на державному рівні як на короткострокову, так і довгострокову перспективу;
- розробка системи фінансування науково-технічних та інноваційних процесів;
- розбудова інноваційної інфраструктури.

Література:

1. Бузько І.П. Стратегічне управління інвестиційною та інноваційною діяльністю підприємства. / Бузько І.П., Вартанова О.В., Голубченко Г.О. — Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2002. — 176 с.
 2. Проблеми фінансової підтримки малих і середніх підприємств на селі / За ред. М.Я. Дем'яненка. — К.: ННЦ ІАЕ, 2004. — 240 с.
 3. Малік М.Й. Інноваційна діяльність як складова стратегії підвищення конкурентоспроможності агропромислового виробництва / М.Й. Малік // Економіка АПК. — 2005. — №5. — С. 155—157.
 4. Лапко О.О. Інноваційна діяльність як фактор підвищення ефективності вітчизняної економіки / О.О. Лапко // Фінанси України. — 1998. — № 6. — С. 31—34.
 5. Махмутов А.Х. Инновационная политика в Украине / А.Х. Махмутов, В. Найденев // Економіст. — 2003. — № 9. — С. 59—63.
- Стаття надійшла до редакції 12.02.2012 р.*